

Eric Bass és Ines Zeller Bass

Eric Bass: *Őszi portrék*, 1980. Rendezte: Richard Edelman

Eric Bass és Florence

Balogh Géza

ERIC BASS – EGY SZOMORÚ BOHÓC ARCAI ÉS ÁLARCAI

Minden igazi komédiásban van valami szomorúság. Miközben nagyokat röhögünk Chaplinen vagy Latabáron, ők csalódottan veszik tudomásul, hogy a világ összeesküdött ellenük. Folyton pórul járnak. Kétségbeesetten megpróbálnak szembeszállni a környezetükkel, de hiába.

Eric Bass amerikai bábjátékos, rendező, képzőművész és pedagógus ugyanilyen igazi komédiás. Hősei üldözöttek. De ők ezt nem akarják tudomásul venni. Azt hiszik, ők az erősebbek. Nem tanulnak az eddigi kudarcból. Mindig újra és újra beleesnek a csapdába. Elfelejtik, hogy tegnap is, tegnapelőtt is ők húzták a rövidebbet. Hogy ők a gyengék, a többiek meg mind sokkal, de sokkal erősebbek. Bass világnézetét és humorát a származása határozza meg. Egész gondolkodásmódját és filozófiáját áthatják a zsidó hagyományok. A szülei, nagyszülei hite és gondolkodása. „Művészetének állandó témája az éden elvesztése – írja róla Henryk Jurkowski. – Ez a tragikus világ van jelen minden előadásában, pszichológiai és történelmi értelemben egyaránt.”¹

1947-ben született New Yorkban. A bábjátékkal a Vermont Állambeli Middlebury College-ban került

kapcsolatba. 1970-ben egy utazó társulat tagjaként utcai játékos volt, amely hagyományos vásári bábjátékokkal szórakoztatta az arra járókat. 1975 és 1979 között Jean Erdman² Open Eye Theatre-jének tagja, ahol megismerkedik Joseph Campbell³ mitológiájával. 1980-ban tör be a hazai és a nemzetközi köztudatba *Őszi portrék* című egyszemélyes produkciójával, amellyel számos díjat nyer az Egyesült Államokban és külföldön, többek között Magyarországon. 1982-től német feleségével, Ines Zellerrel megalapítják színházukat, a Sandglass Theatre-t⁴, majd négy évvel később az Egyesült Államokba költöznek, és kilenc évig vándortársulatként működnek. 1995-ben egy kis faluban, Poutney-ban telepednek le. Gyerekeknek és felnőtteknek egyaránt játszanak, workshopokat és egyéb akciókat szerveznek, többek között a kontinens egyik legérdekesebb bábfesztiválját, a Puppets in the Green Mountainst.

Egymás után készülnek újabb produkcióik, amelyek egyre erőteljesebben ráirányítják a szakma figyelmét tevékenységükre: a *Homok*⁵, a *Mennyei meghívások*⁶, a *falusi gyermek*⁷, a *Sose leszek sehol*⁸, az *Isidor pófája*⁹.

1 Henryk Jurkowski: *A 20. századi bábszínház metamorfózisai*. Oficyna Wydawnicza „Errata”, Varsó, 2002. p. 243.

2 Jean Erdman (1916) a jelenleg 104 esztendőes koreográfus, táncosnő és színházigazgató az amerikai avantgárd színház kiemelkedő alakja. 1938-tól Joseph Campbell felesége.

3 Joseph Campbell (1904–1987) amerikai író, esszéista, vallástörténész. Magyarul is megjelent könyvei: *Velünk élő mítoszok* (Bp. 2000), *Az ezerarcú hős* (Bp. 2010), *A mítosz hatalma* (Bp. 2019).

4 Homokóra Színház

5 Sand (1985)

6 Invitations to Heaven (1986)

7 The Village Child (1993)

8 Never Been Anywhere (1996)

9 Isidor's Cheek (1999)

Jana Zeller (Shoshana nővére), Shoshana Bass, Eric Bass, Ines Zeller Bass. Shoshana kezében Zedy, amely szerinte az apjára emlékezteti, aki a bábót készítette. Zedy Shoshana új műsorában szerepel: „Amikor felveszem a kesztyűdet”.

Shoshana Bass

Flushing. Linda Parris-Bailey (Carpetbag Theatre) és Eric Bass előadása. Rendezte: Kathie DeNobriga.

Bass 1996-ban a New York-i Henson Fesztiválon¹⁰ kibukkanó sikert arat Brecht-rendezésével, *A kaukázusi krétakörrel*. Ugyanebben az évben megnyitják hatvanszemélyes színháztermüket Putney-ban. Ezután itt mutatják be valamennyi darabjukat: *A dísznő magánszámát*,¹¹ a Walter Benjamin¹² műve nyomán készült *Egyirányú utcát*,¹³ a *Homok és csillagok közöttet*¹⁴ és másokat. Közben szívesen vállal vendégrendezéseket is; 2012-ben például egy lengyel bábszínházban, Białystokban állít színpadra egy helyi zsidó legendát *Białystok fekete madarai* címmel, amelyre a színház akkori igazgatója, Marek Waszkiel így emlékezett: „*Gyakran megeskik, hogy a bábszínházi kísérleteket a formai küzdelem indítja el. A mai bábszínház olyan kiválóságával való együttműködés, mint amilyen Eric Bass, a 20. század bonyolult lengyel-zsidó kapcsolataihoz alkalmazkodás kényszeréből indul ki. A színháznak olykor kötelessége, hogy fájdalmas és nehéz ügyekkel foglalkozzon. Olyan előadás született, amely mesterien épít a bábu hagyományos megjelenésére és a kultúrák közötti párbeszéd mai értelmezésére. Ez az előadás híd volt egymás megértése felé, különösen a fiatalok között. Mert a színház összeköt, szüntelenül meglep, megdöbben és folyamatosan kérdéseket tesz fel.*”¹⁵

A *falusi gyermek* különösen jellegzetes darabja Bass eddigi életművének. Megtalálhatjuk benne kifejezőeszközeinek szinte teljes tárházát, filozófiájának összefoglalását és színházról-bábszínházról vallott felfogásának egyfajta összegzését. Természetfeletti titkok, régimódi revűszámok keverednek benne komédiával, burleszkkal, csetlés-botlással, zsidó mesékkel meg bájjal és sötét mágiával. A „történet” – már ha annak lehet nevezni – annyi, hogy egy bábjátékos élete fõmûvén dolgozik. Repülõ

bábot szeretne készíteni. A legjobb megoldás, ha ilyenkor a madarakhoz fordulunk segítségért. Mivel a színházban és főleg a bábszínházban minden lehetséges, egy szép napon berepül egy madár a művész szobájába. Hõsünk megpróbálja megfogni, egyre ádázabb hajsza alakul ki kettõjük közt, mígnem a madár bájos kislánnyá változik. A lányka homokból (a homok gyakran szerepel Bass előadásaiiban) felépít egy falut.

A játéktér két részből áll. A színpad előterében „valóságos” események zajlanak, hátul egyre különösebb világ alakul ki. Egy interjúban az alkotó így fogalmazta meg szándékát: „*Ha valaki politikai szemszögből nézi az eseményeket, akkor a történetet a pusztításról szól. Különösen akkor, ha meghatározott kultúra hatását véljük az eseményekben felfedezni. De a politikai nézőpont mellett létezhet egy lélektani megközelítés is: milyenek a pusztító mentális vonásai? Milyen szerepe van személyiségében a kulturális emlékezetnek? Van továbbá egy szellemi sík is: milyen szellemi hasznot remélhetünk az események nyomán? És végül itt van maga az eseménysorozat síkja: a művész és az ő saját metaforája (az én saját tulajdon énem): hogyan képes a művész sikert elérni az alkotásával (a «repülésében»), ha becsukja a lelkiismerete ablakát?»*¹⁶

De a most hetvenhárom éves művész legjelentősebb műve még mindig az *Őszi portrét*. Ez a negyven évvel ezelőtt készült remekmű olyan egyetemes értéke a bábművészetnek, mint Obrazcov *Tyápája* vagy Yves Joly *Papírtagediája*. A bábjáték segítségével mindhárman egy-egy új világot teremtettek.

Első budapesti fellépésén is az *Őszi portré*kkal mutatkozott be. Az akkor alig huszonöt éves fiatalember az elmúlásról, az öregeségről, a halálról beszélt.

10 A Jim Henson (1936–1990) emlékére létrehozott fesztivál a leghíresebb amerikai bábjátékos, a Muppet Show „felalója” nevét viseli, és 1992 és 2000 között került megrendezésre az Egyesült Államokban.

11 Pig Act (2000)

12 Walter Benjamin (1892–1940) német filozófus, esztéta, irodalomkritikus.

13 One Way Street, (2001)

14 Between Sand and Stars (2003)

15 Krzysztof Bieliński: *Białystoki Bábszínház – bábuk*. Fotóalbum, a Białystoki Bábszínház kiadványa, 2012. V.ö. ArtLimes 2013.3. Báb-Tár XV. p. 69.

16 Erik Bass válasza Henryk Jurkowski kérdésére: *Az előadás... olvasata*. In: Teatr Lalek, 1994/2.

Eric Bass

Sandglass Színház:
*D-Generation: An Exaltation
Of Larks./D-generáció:
A cápák felmagasztalása*
című előadása.
Rendezte: Roberto Salomon,
Szereplők: Eric Bass,
Ines Zeller Bass és
Kirk Murphy

Bialystok fekete madarai.
A Bialytoki Bábszínház és
a Sandglass Színház
előadása.
Írta és rendezte: Eric Bass
Társrendezés: Ines Zeller Bass
Báb, díszlet és jelmez:
Eva Farkasová,
Zene: Miamon Miller,
Koreográfia: Shoshana Bass

Eric Bass és Ines Zeller Bass.
Shoshana nyári intenzív foglalkozását nézik.
Fotók: Wikipedia

Azóta – ha jól számolom – négyszer láttam Európa különböző fesztiváljain. Lehet, hogy az előadás most is ugyanolyan, mint első alkalommal volt, csak közben megöregedtünk. Vajon csak én látom másképp az egykori élményt? Nem tudom, mennyit változott az előadás az azóta eltelt évtizedek alatt, mennyit Eric Bass és mennyit én. Mi mindent nem fedeztem fel akkor, a nyolcvanas évek elején, és melyek azok az árnyalatok, amelyek tényleg nem voltak, nem lehettek benne a pályakezdő művész önvallomásában? Mindenesetre Erik Bass akkor éppen úgy lenyűgözte a közönséget, mint a későbbi évtizedekben Charleville-ben, Prágában, Pécsen vagy bárhol a nagyvilágban.

Parányi színpadán bohócálarcban, bohócsipkában jelenik meg a színész. Hegyes az orra, hegyes az álla. Van benne valami kérelhetetlen dac. Parányi kecskeszakállt visel, ettől meg szemtelennek tűnik. Két kötéllel manipulál, összekötözi a kezeit, aztán ripsz-ropsz kioldozza. Ennél mi sem egyszerűbb. Megjelenik egy hórihorgas figura, amolyan izompacsi. Erőszakos pasinak látszik. Ő is meg akarja csinálni a mutatványt. Nem megy. Újra megpróbálja, újabb fiaskó. Pedig az erőművész egyre eltökéltebb. Bohóc meg egyre kérelhetetlenebb. Megmutatja egyszer, kétszer. A másoknak akkor se sikerül. Bohóc kitesz egy homokórát. A számnak nincs „slusszpoénja”. A kudarc nem slusszpoén. Erőszakos beletörődik a sorsába. Bohóc újra bemutatja elcsépeelt magánszámát.

Ezután egy kupléénekes következik. Elég szánelomra méltó. Sikert szeretne aratni. De az ő dolga, mint a cirkuszban meg a music hallokban a közjátékok szereplőié, a feloldás. Ő a „töltelék”. Nehogy a szomorú dolgoktól kedvét veszítse a tisztelt nagyjérdemű. A harmadik műsorszám egy japán asszonyról szól. Elmeséli, hogyan halt meg a gyermeke. Amikor még egészen kis csecsemő volt, minduntalan egy hatalmas sas körözött felette.

Az apja megelégette a dolgot, kettős nyíllal le akarta lőni a madarat, de a nyílveszők a csecsemő szívébe fúródtak. Azóta van úgy, hogy az emberek már egyre csak egymást gyilkolják.

A másik japán történet némajáték. Egy szerzetes meg akar szabadulni a démonaitól. Hosszú küzdelem után kitépi testéből a Zöld Maszkot. De továbbra is nyugtalan. Mintha önmagát keresné. Végül leveszi az arcát. A szerzetes arca is csak egy maszk volt. A maszk alatt nincs saját arca.

Egy öreg suszterért eljön a Halál Angyala. A suszter művesen elkészített, „naturalista” báb. Még a szája is mozog. Szakálla van és sábeszdeklit visel. A Halál Angyala: Bass a félhomályban, a saját arcával. A suszter alkudozni kezd, hogy még ne kelljen elmennie. Keverék jiddis-angol nyelven magyarázza, hogy az utolsó pár cipőt még feltétlenül be kell fejeznie. Aztán megpróbálja megvesztegetni látogatóját. Felajánlja, hogy neki is készít egy pár gyönyörű csizmát. De belátja, hogy számárságokat beszél. Az angyalok nem járnak csizmában. Majd

A „homokemberek” bábjai az ablakban a Sandglass Színházban.

A Vermont-putneyi Sandglass Színház pénztárának ablakában a ló-báb.

A Sandglass Színház épülete Putney-ben.

szép nyugodtan, ráérősen befejezi az utolsó pár cipőt. Megnyugszik. Mintha mosolyogna. Készen áll a nagy útra.

Utolsó számként visszajön a kupléénekes. Felhív a színpadra négy embert a nézőtérrel. Hangszerkeket oszt ki, rögtönzött zenekart alakítanak. A kivénhedt énekes dalra fakad. Finálé ultimó. Egy

szánalmasan vidám magánszámot ad elő. De nincs kedvünk nevetni rajta. Zavarunkban inkább sokáig, nagyon sokáig tapsolunk. Bass szerényen, sokszor visszajön meghajolni.

Megkönnyebbülünk. Semmi ok az aggodalomra. Úgy látszik, a mi homokóránk még nem pergett le egészen.

Eric Bass és
Ines Zeller Bass

ERIC BASS – FACES AND MASKS OF A SAD CLOWN

There is something sad in every real comedy. As we laugh heartily at Chaplin or Latabár (a very popular Hungarian comic), they are disappointed to realize that the world has conspired against them. They're constantly getting the short end of the stick. They are desperately trying to confront their environment, but to no avail. Eric Bass, an American puppeteer, director, artist and educator, is just as genuine a comedian. His heroes are persecuted. But they don't want to acknowledge that. They think they are stronger. They haven't learned from their failures. They fall into the trap again and again. They forget that both yesterday and the day before yesterday it ended badly for them, that they are weak and the others are much, much stronger. Bass's worldview and humor are determined by his background. His whole way of thinking and philosophy are permeated by Jewish traditions, by the faith and way of thinking of his parents and grandparents. *"The constant theme of his art is the loss of Eden,"* writes Henryk Jurkowski. *"This tragic world is present in every performance, both psychologically and historically."*